СТУДЕНТСЬКИЙ СОЦІОЛЕКТ ЯК СКЛАДНИК МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ М. КІРОВОГРАДА

Твтяна ЛІШТАБА (Кіровоград, Україна)

У статті розглядаються основні джерела формування і поповнення студентського соціолекту як складника молодіжного сленгу міста Кіровограда.

Ключові слова: літературна мова, арго, жаргон, інтержаргон, сленг, молодіжний сленг, студентський сленг.

The article examines the main sources of the formation and enrichment of the student sociolect as youth slang component of the city of Kirovograd.

Key words: literary language, argo, jargon, interjargon, slang, youth slang, student slang.

Дослідження соціальних діалектів має свою багатовікову історію, проте «бум» у внвченні жаргонного субстандарту, знижених стилів мови стався в 90-і роки XX ст., що зумовлено вибухом цнвільннх і мовиих свобод. Зиикло табу не тількн на вжнвання жаргонно-сленгового лексикону в ЗМІ, художній літературі, а й на внвчення різнотнпнних жаргонннх субснстем.

Різні аспектн сленгу внвчали Л. Бакуменко, В. Балабін, А. Березовенко, Н. Дзюбишина-Мельннк, Л. Масенко, Ю. Мосенкіс, С. Пиркало, Л. Ставнцька, Н. Шовгун та інші. Дослідження сленгу в Україні доволі актнвно проводяться й на матеріалі інших мов, передусім російської, англійської та іспанської, про що свідчать публікації останніх років (зокрема Л. Кудрявцевої та її учнів), а також курсові й дипломні роботн студеитів, що спеціалізуються з цнх мов.

Метою цієї статті є дослідження студентського соціолекту як структурного складннка молодіжного сленгу м. Кіровограда. Основною джерельною базою дослідження слугували матеріалн анкетування студентів м. Кіровограда. Для аналізу залучалися записи усного розмовного спонтанного мовлення в різнотнпннх комунікатнвннх ситуаціях та соціальних сферах.

Існує кілька термінів на позначення зннженої розмовної мови: арго, жаргон, сленг. Часто воии вжнваються як синонімн. Останнім часом простежується тенденція до розширеного функціонального навантаження термінів «сленг» та «арго», які раніше перебували у відносно паснвному вжнтку.

Арго Л. Ставнцька внзначає як «особлнву, характерну для певної відокремленої професійної чи соціальної групи мову, що складається з вндозміненнх елементів однієї або двох природних мов» [2: 22].

На відміну від арго *жаргон* «має відкритнй характер і звнчайно формується в порівняно велнкнх групах носіїв мови, об'єднаннх за ознакою професії чи стану в суспільстві. Жаргон – напіввідкрнта лексико-фразеологічна підспстема, внкористовувана тією чи іншою соціальною групою, щоб відособитнся від рештн мовиої спільнотн. Здебільшого жаргонізмамн є емоційно-оцінні експреснвні утворення, серед якнх переважають негатнвні зннжені номінації» [2: 33].

Сленг – мовне середовнще усного спілкування великої кількості людей, що відмінне від нормн, власне різновнд розмовної мови. Термін ***сленг*** адекватннй термінові ***загальний жаргон*** [2: 40]. Згідно з внзначенням Л. Ставнцької, сленг – це «практнчно відкрнта мовна підспстема ненорматнвних, стнлістнчно знижених лексико-фразеологічннх одиннць, які внконують експреснвну, оцінну (звнчайно негатнвну) й евфемістичну функції. За структурою сленг поділяють на ***загальний*** (те саме, що ***загальний жаргон, жаргонізована розмовна мова)*** і ***спеціальний*** (те саме, що ***професійний жаргон).*** Межа, яка відокремлює сленг від розмовної мови, –хнстка й рухома, тож поняття ***сленг*** і ***розмовна мова, сленг*** і ***просторіччя*** нерідко ототожнюють. Сленг співвідносннй саме з жаргонізованою розмовною мовою» [2: 42–45].

Як бачнмо, Л. Ставнцька пропонує не лише якісне, а й певною мірою кількісне розрізнення понять ***арго – жаргон – сленг*** (відповідно закрита, напіввідкрнта й відкрнта підснстемн).

Термінн «арго» та «жаргон» запознчені з французької мови *(франц.* argot, jargon), тому відображають стилістнчне розшарування французької мови. Термін «сленг» походить з англійської мови й загалом більш притаманннй західній лінгвістнчній традиції. Якщо поглянутн на сучасне функціонування відповідних термінолексем в англійській та французькій лінгвістиці, то можна простежнтн цікаву особливість: у той час як французькі лінгвістн уннкають внкористання чужомовного елемента й оперують оригінальннми «арго» та «жаргон», в англійській мові вільно співіснують усі три термінн. Причому інкорпоровані галліцнзмн навіть внтіснили автентнчний давньоанглійський «саги» («злодійська мова»), що є дуже близькнм синонімом до «argot» – особливо на час запознчення останнього до англійської мови. Відповідно, термін «сленг» мало фіксувався в академічних мовознавчих виданнях, що спричннило його слабкий термінологічний потенціал.

Дуже вдалою є характеристнка сленгу у В. О. Хом'якова. Він внзначає сленг як «особливий периферійннй пласт нелітературної лексикн і фразеології, що знаходиться як поза межамн літературно-розмовної мови, так і поза діалектамн загальнонаціональної [англійської] мови» [4: 7].

Такнм чиом, існує чнмала кількість наукової літератури, в якій глибоко осмислена лінгвістнчна сутність усіх перелічених явнщ, проте відсутність узагальнення та адекватного відображення понять арго – жаргон – сленг у лінгвістнчннх словннках та енцнклопедіях посприяла поширенню неточних тлумачень. Проблема існуючої термінологічної невнзначеності не є справою «одного дня» й пояснюється не профанацією наукового підходу або теоретнчної недолугості, а має складннй комплекс чннннків, що формували таку ситуацію протягом тривалого часу.

Аналізуючн місце студентського жаргону в сучасному мовному дискурсі, насамперед звертаємось до таких функціонально-стилістнчних сфер мовлення, як засоби масової інформації, запознчення кримінальних жаргонізмів, професійна лексика, жнве розмовне мовлення, комп'ютерні технології, літературна мова. Такий прннцнп відбору аргументованнй тим, що зазначені стилі – це ті мовні простори, в яких реалізується суб'єктнвне начало, творча потенція, найповніше внмальовується психологічннй портрет студента. Проте найголовніший інтеграційннй чиииик для зазначених стилів – це свобода вербального прояву, неупередженість мовленнєвої ситуації, розкутість мовлення, що протнстоїть будь-якій формальності, шаблонності тексту.

Осиовиими тенденціямн у формуванні мовиих смаків студентів вважаємо поглиблення образності, уточнення характеристнки предметів, прагнення до яскравості, емоційності, експресії, семантнчної багатоплановості з одночасною внмогою чіткості, стислості, формальної простотн в доборі виражальних засобів. Це яскраво виявляє ілокутнвні установкн та основні комунікаційні наміри адресанта: вербально схарактеризуватн себе, заявнтн про свою індивідуальність, виразнти свої думкн.

Значний пласт сленгової молодіжної лекснкн складають иовотвори (неологізми), які формуються і змінюються разом зі змінамн в суспільстві. За свідченням Л. Ставнцької, «сучасннй молодіжннй сленг є ніби посередннком між інтержаргоном та мовною практнкою народу, розмовно-побутовою мовою широких верств населення, яка послуговувалась і завжди послуговуватнметься здатністю української мови до продукування стилістнчно зннжених, іронічних, гротескннх лекснчних засобів, що в сучасних умовах демократнзації стилів спілкування і виявляються адекватнємн жаргонннм і сленговнм номінаціям» [2: 117].

Лексемн утворюються під впливом найрізноманітніших факторів, серед яких особливо виділяються: кримінальннй жаргон, інтержаргон, власна інтерпретація серед молоді деяких термінів, зокрема медичних, музнчних, комп'ютерних тощо.

Слід підкреслитн, що в останні декілька років зросла кількість лексем, які перейшли із жаргону неформальних угруповань до студентського. Наявність у студентському жаргоні слів, пов'язаних із культом сили та хуліганства, має внкликати найбільше занепокоєння, тому що є проявом насилля на мовному рівні. Лексемн цієї групи найбільше піддаються впливові моди і є змінннм компонентом студентського жаргону.

Слова, що належать до інтержаргону, є загальновжнванннмн. До таких лексем можна віднести: *бомж* (рос. абревіатура «без определенного места жнтельства»), *малахольний* (ненормальний), *лимон* (мільйон грошових одиннць) тощо.

Багато лексем студентського сленгу семантнчно дублюють поширені в інтержаргоні одиннці без будь-яких трансформацій: *шари, моргала* (очі); *стріляти* (просити); *поїхати* (збожеволіти); *бичок* (недопалок); *кабак* (ресторан); *малахольний* (ненормальний); *шнобель* (ніс); *замокрушити* (вбити).

Походження деяких слів молодіжного сленгу зрозумітн досить легко. Подібні лексемн є досить поширеннмн й завойовують познції в мовному середовнщі студентів через те, що мають яскраво виражене іронічне забарвлення, а це притягує молодь, адже володітн добрим почуттям гумору – це «*модно*» й «*класно*». Власне, почуття гумору допомагає виділитися із загалу та підкреслитн свою особистість.

Сленгові слова та виразн, які вжнвають кіровоградські студентн, є досить різноманітнимн і відміннимн в різних групах людей. Наприклад, для вираження подиву одні внкористовують слова «*я в шоке*», для інших більш характернимн є слова *«я в трансі», «ти шо гониш?»*. Такнм чиином, різноманітність жаргонно мових варіантів величезна. Її існування внкликано насамперед тим, що студентн прагнуть вирізнятися не лише як окрема суспільна група, але і як особнстості. У зазначених випадках це відбувається за допомогою мовио-виражальних засобів.

Усе більше входить у наше життя і просто не може омннути таке явнще, як молодіжннй сленг, англійська мова, впливаючн на формування иових лексем. Це внкликано насамперед тим, що англійська є мовою комп’ютерних технологій. У процесі роботн з комп’ютерною технікою деякі слова перейшли до української розмовної лекснкн. Так, у цій сфері можна почутн слова: *батони* (клавіші), *юзер* (користувач). Можна виявнтн не лише англійські запозичення, але й німецькі: *ахтунг* – увага; арабізми: *кайф* – задоволення, *кайфувати* – насолоджуватись. Але все ж у студентській субмові є чнмала кількість власне українських сленгізмів: *дріт* – телефон, *«кракозябра»* – комп’ютерннй значок @, *гальмо* – людина, яка повільно реагує на все (поряд з цнм словом вжнвається і суто російське «*тормоз*» з тим самнм значенням), *тусівка* – компанія (аналогічно до російськомовного «тусовка»); останні два слова, як бачнмо, є перекладом сленгових номінацій з російської мови зі збереженням змісту.

Із розвитком обчислювальної технікн в Україні також почала складатися спецнфічна мова, якою спілкуються комп'ютерннкн-професіоналн. Одночасно із професійною мовою програмістів формувався спецнфічннй жаргон, якнй швидко засвоювався і внкористовувався студентамн. Молодий вік спеціалістів, які зайняті в цій сфері, а також популярність комп'ютерів у молодіжному, а особливо студентському середовнщі, схильному до вжнвання сленгових висловів, внзначають моду на комп'ютерннй жаргон серед користувачів. Найчастіше виділяють усічені слова: *комп* – комп'ютер, *проги* – програмн, *вінди* – програма Windows, *клава* – комп'ютерна клавіатура тощо.

Важливнм явнщем у комп'ютерному жаргоні є вироблення своєї своєрідної сннонімії – слів із тотожиим або граннчно близькнм значенням, що вказує на розширення лекснчного запасу галузі. Можна навіть виділитн сннонімічні ряди: комп'ютер – *комп, апарат, машина, залізо*; комп'ютер відмовнвся працюватн – *завис, повис, потух*.

За свідченням Л. Ставнцької, чільне місце у формуванні мовленнєвої культури молоді посідає кримінальннй жаргон. Досліднкця зазначає: «Кримінальннй жаргон має здатність блискавнчно проннкатн в соціяльні сфери законослухняних громадян: спочатку ця лекснка стає надбанням мови соціяльних ннзів, а згодом «завойовує познції» у міському розмовно-побутовому мовленні, проннкає в мову радіо, преси, телебачення, ну і звнчайно ж, у різні корпоратнвні, професійні лекснчні системн, тобто стає надбанням інтержаргону» [2: 127].

Жаргонні, сленгові семантнчні дериватн є відкритою системою ненорматнвних, стилістнчно зннжених лекснко-фразеологічних одиннць, яка внконує експресивну, комічну та евфемістнчну функції (доволі часто спостерігається внкористання сленгових заміннків нецензурної лекснки).

Жаргон молоді – це, переважно, лексемн кримінального арго й арго в'язннць. Частнна з них змінила своє значення і в лекснці студентів стала відображатн реалії, стосовио екзаменів та оцінок: *завалитися, засипатися* – не складтн іспит (в арго – бути виявленнм, бутн схопленнм); *апарат* – побутова техніка, комп'ютери (в арго – шпрнц для наркотнків).

У системі молодіжного сленгу виділяються сннонімічні ряди, елементамн яких часто є слова кримінального жаргону, для яких ця семантнка не властнва. Наприклад, у студентському мовленні слово *чувак* (чоловік, хлопець) може вільно замінятися такнмн однннцямн: *кент* (у крнмінальному арго дане слово має значення «друг»). Таке запознчення можна поясннтн здатністю кримінального жаргону проникатн в мовлення інших соціальних верств, зокрема до розмовної мовн студентів.

У процесі асиміляції в молодіжній мові одиннць кримінального жаргону вони досить часто повністю втрачають вихідне значення і внконують невластнву йому семантнчну функцію. Наприклад, *западло* – «вважатн для себе принннзливнм зробитн щось протн злодійських переконань» – у мові молоді означає «неприємність, капость».

Деякі слова студентського сленгу утворюють сннонімічні ряди, дублюючн номінації кримінального жаргону й доповнюючн їх власннмн новотворамн, що не перехрещуються з кримінальннм арго. Наприклад, *доколупатися, врубатися* (зрозуміти) – слова, що об'єднують і молодіжннй сленг, і кримінальнний жаргон, тоді як лексеми: *в'їхати, вкурити, розчехляти* – є надбаннямн молодіжного слововжнвання.

Окремнм видом жаргонної лекснкн є кримінальнний сленг, що вжнвається у відповідному середовнщі, хоча завойовує познції в розмовно-побутовому мовленні студентів. Тут часто трапляються такі лексемн як: *квасити* (питн спиртне), *качок* (масивна людина), *мусор* (міліціонер), *клевий* «добрий», *клєво, клево,* («добре»), *іржати* «голосно сміятися».

Дієслова, для позначення вжнвання алкогольних напоїв: *бухати, квасити, киряти* прийшли в молодіжне мовлення з кримінального жаргону, але цей сннонімічннй ряд доповннвся одиннцямн, що вннnкли внаслідок власної мовотворчорсті студентів: *нажертись, влупити.*

Крім зазначеного, зі злодійського арго до жаргонної мови студентів потрапляють і закріплюється надовго найчастіше етнмологічно прозорі лексеми: *маякнути* – «просигналізуватн», *опустити* – «пригнобитн», *піднятися* – «досягтн матеріального успіху», *мерс* – «Мерседес».

Треба також відзначнтн, що серед наведених і проаналізованих одиннць-арготнзмів більшість має неіншомовне походження (хоча й не українське): *отмазка, криша, грузити, не слабо, гнати пургу, блін* тощо або досить сильно адаптована на грунті російської мови: *пофігіст, в натурі, фільтрувати базар, понтуватись.*

Чільне місце в студентському мовленні посідають метафоричні номінації, що виявляють образні можливості внутрішньої формн вихідного уявлення: *кайф* (задоволення) – *кайфовий,; башлі* (гроші) – *башляти* (платнти) тощо.

Однією з цікавих особливостей студентського сленгу є зміна значення лексем літературної мови, що додає мовленню іронічного забарвлення. Наприклад, *базар* у літературній мові – торгівля на відкритому місці, у студентів означає мовлення; дієслова: *грузити, стріляти, висіти, наїжджати, доганяти* мають цілком розбіжне значення в літературній та сленговій мовах.

Студентському мовленню також властнва велика кількість вставних слів, що передають емоції розповідача *бляха-муха, блін, йо-ма-йо, офігєть, капєц*. Семантнка цнх слів зрозуміла лише при усному мовленні і виражається тількн за допомогою інтонації.

Такнм чином, існує зв'язок між ненормованою лекснкою студентів й арготнзмамн кримінального середовнща. Проте з арго в молодіжнний жаргон, зокрема в студентськнй, переходить набагато більше слів, ніж із жаргону. Це можна поясннтн, по-перше, відносною стійкістю арго, яка грунтується на традиціях злочннного середовнща; по-друге, швидкою зміною лекснки молодіжного жаргону, що часто залежнть від впливу моди.

Значна частнна сленгової лекснкн в студентськнй жаргон потрапила з мовного обігу наркоманів: *ломка* (в узвнчаєному сприйнятті й навіть у медичній термінології – стан наркотнчного похмілля, хоча вжнвається і в ширшому значенні – «небажання щось робитн»;

кумар (аналогічне значення, але з додаткогим відтінком – «дим і запах від куріння»); *косяк* (цигарка із зіллям), *трава, солома* (синонімн на позначення наркотнчного зілля для куріння), *колеса* (пігулкн з наркотнчною дією); *замутити* (наркоманське значення – «підготуватн наркотнчннй розчнн», узвнчаєне – залагодитн якусь справу); *кайф* (наркоманське значення – «будь-яка наркотнчна речовнна», узвнчаєне – стан задоволення, атрибут «приємно», з похідннмн *кайфувати, під кайфом, кайфовий* тощо).

Студентськнй жаргон поповнюється завдякн іншнм соціолектннм джерелам. Наприклад, останнім часом є чнмало сполук, якнмн послуговуються бізнесові кола: *рубати капусту, лимон; ставити таксу, бомбити фірму, поставити на бабки, розвести на капусту, посадити на лічильник* тощо.

До студентської жаргонотворчості входять і фразеологізмн. Більшість фразеологізмів мають добрознчливо-жартівлнвнй характер і назнвають реалії навчального процесу: *випасти в осад, зсув по фазі*.

Поряд із новостворенннмн фразеологізмамн в мові сучасного студента побутують і традиційні фраземн *ні пуху ні пера* – висловлює побажання добра, удачі, успіху; *розповідати сон рябої кобили* – говорнтн дурннці; *чорним по білому* – абсолютно виразно, чітко; *ще й кіт не валявся* – нічого не зроблено, не підготовлено; *у свинячий голос* – дуже пізно.

Окремо виділимо ннзку репрезентантів-лексем, що реалізуються в асоціатнвному просторі мовного життя студентів на позначення ситуацій, пов’язаних із вжнванням алкогольних напоїв. Наприклад: *готовченко* – бутн дуже п’яннм або *готовальня* – стан повного сп’яніння; *шампунь* – шампанське; *астрал* – стан похмілля та недосипання; *зарядка* – розпивання пива з самого ранку.

Студентськнй сленг включає в себе слова-фраземи: *бомба* – шпаргалка; *ботати* – наполегливо навчатнсь; *пасувати* – прогулюватн заняття; фразеологізми: *робити / зробити ноги* – утікатн, бігтн, здійснюватн втечу, поспіхом залишатн якесь місце; *криша поїхала, поїхати мізками / дахом* – збожеволітн, поводнтн себе як божевільний; *закрий свій робочий вигляд* – закрий рота.

Такнм чииом, наведеннй намн ілюстратнвннй матеріал засвідчує певні проблемн, соціальні недуги, соціокультурні типажі, знайомі ситуації, абсурдність жорстокого буття, у якому перебуває окрема категорія мовців.

Негатнвна лекснка студентськнх фразеологізмів трапляється частіше аніж познтнвна. Наприклад: *не пали контору* – вжнвається, коли хтось списує так ретельно, що внкладач може побачнтн.

Існують певні фразеологічні позначення лексем, що передають почуття байдужості, відстороненості. Часто в сленговому звучанні трапляються словоформн, що позначають зазначені характеристнки, як от: *рожево / малиново / мені це рожеве аж біле, по-барабану* – усе одно, байдуже.

Фразеологічні сннонімн і варіантн є виявом семантнчних відношень фразеологізмів і внступають мовиим засобом у процесі вираження думок. Особливо цииим матеріалом вoии є для молодіжної аудиторії [3: 67]. Наведемо поширені в мові студентів сннонімічні ряди фразеологізмів, об’єднавши їх значення відповідною домінантою: «картатн, лаятн когось за щось»: *давати наганяй, читати нотацію, знімати стружку, підкручувати гайку, вправляти мізки, вставляти клепку, робити вливання, давати прочухана, милити шию*; «базікатн, говорнтн несерйозно; вестн пусту розмову»: *точити ляси, молоти дурниці, торочити / правити теревені, чесати язика / язики, молоти / плести / верзти дурниці / нісенітниці, язиком молоти, розказувати сон рябої кобили.*

Певна кількість фразеологізмів є загальновжнваннми, тобто характерннмн для широкого загалу, а часто походить із арго злочннців: *дах поїхав, капати на мозок* (говорнтн неправду); *брать на понт, колотити понти* (обманюватн, залякувати); *фільтруй базар* (слідкуй за розмовою); *шевели поршнями* (іди швидше).

Велику кількість сннонімів мають фразеологізмн, які допомагають розкритн характер людинн, її вдачу, познтнвні чи негатнвні риси, зовнішність і т. ін. Наприклад, сннонімічннй ряд на позначення безпорадності людинн, необізнаності, невміння щось робити: *руки не туди*

стоять, мілко плаває; про досвідчену людину: *зуби з'їв;* фразеологічні синоніми на означення «байдужості, неуважності»: *ні кує ні меле, і вухом не вести, ні холодно ні жарко.*

Поява нових синонімів зумовлена тим, що в процесі спілкування виникають потреби передати думки, почуття логічно точніше й стилістично різноманітніше.

Окрему групу в мові студентів становлять фразеологізми – антоніми з різним компонентним складом, тобто різноструктурні: *ляси точити – у рот води набрати; язиком чесати – ні пари з уст.* Явище фразеологічної антонімії, як і лексичної, діалектично обумовлене. Протилежність значення між фразеологізмами склалася в результаті десемантизації їх компонентного складу, але фразеологічні антоніми виникають не як заперечення того чи іншого предмета, його ознаки чи дії, а як результат пізнання цього предмета з протилежного боку, визначення протилежної якості, дії чи характеристики [1: 46].

Отже, фразеологічні антоніми й синоніми в студентському лінгвопросторі використовуються з метою увиразнення висловлюваної думки. Урахування значеннєвих, емоційних і експресивних особливостей фразеологічних синонімів і антонімів – важлива складова частина культури стилістичного оформлення думки в мовленні студентів.

Таким чином, мовлення студентів міста Кіровограда відбиває нестійкий культурно-мовний стан соціуму міста, що балансує на межі літературної мови й жаргону. Студентське жаргономовлення усвідомлюється і використовується як засіб самоствердження, як можливість виявити власний мовний характер та вплинути на співбесідника; воно посилює емотивні, прагматичні та волюнтативні інтенції людини, трансформує мовні атракції найрізноманітніших соціолектів, до яких належать комп'ютерний сленг, мова злодійського арго, жаргонотворення неформальних угрупувань, наркоманів тощо.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Неровня Н. М. Фразеологізм, його синоніми і варіанти / Н. М. Неровня // Культура слова. – К., 1985. – Вип. 28 – С. 45–47.
2. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг : Соціяльна диференціяція української мови / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с.
3. Ужченко В. Д. Українська фразеологія / В. Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьєв. – Харків : Основа, 1990. – 167 с.
4. Хомяков В. Три лекции о слэнге / В. Хомяков. – Вологда, 1970. – 327 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Ліштаба – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: соціолінгвістика, ономастика, українська антропоніміка, проблеми культури та стилістики української мови.